

När samvetet möter realiteten

En jämförande idéanalys av Thoreaus, Gandhis och Kings
relation till civil olydnad

Abstract

Few political ideas have become as rooted in widely different societies and cultures during such long time and extent as civil disobedience. It has been used as a conscientious form of protest by people from all layers of society, and has also been applied to innumerable political situations. However, three individuals have distinguished themselves as both developers and practitioners of civil disobedience: namely Henry Thoreau, Mahatma Gandhi and Martin Luther King.

By using idea analysis as a method, this thesis aims to elucidate and compare how these actors interpreted and used civil disobedience as a political instrument. Subsequently, the same ideational value has been attached to thought as well as action, which is explained by the fact that actions are brought forth by cognition. Based upon this notion, and through the usage of theories regarding civil disobedience, an analytical framework using dimensions was created with the intention of putting these actors in a classification scheme. The results of the analysis show that although some similarities can be found between Thoreau, Gandhi and King, their understanding and utilization of civil disobedience differ in several critical aspects.

Nyckelord: civil olydnad, idéanalys, Henry David Thoreau, Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Jr.

Antal ord: 9830

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Material.....	2
1.3	Avgränsning.....	2
1.4	Disposition.....	3
2	Bakgrund.....	4
2.1	Civil olydnad.....	4
2.2	Henry David Thoreau.....	5
2.3	Mohandas Karamchand Gandhi.....	6
2.4	Martin Luther King, Jr.....	7
3	Teoretiskt ramverk.....	8
3.1	Bedaus teori.....	8
3.2	Dworkins teori.....	9
3.3	Teoretisk överblick.....	11
4	Metod.....	12
4.1	Idéanalys.....	12
4.2	Analysverktyg.....	13
4.2.1	Dimensionerna samt operationalisering.....	13
4.3	Klassifikation.....	15
5	Analys.....	16
5.1	Dimensionell analys.....	16
5.1.1	Motiv.....	16
5.1.2	Handling.....	18
5.1.3	Strategi.....	20
5.1.4	Aktör.....	21
5.1.5	Konsekvens.....	22
5.2	Presentation av klassifikationsschema.....	24
6	Avslutande diskussion.....	25
7	Referenser.....	27

1 Inledning

Fenomenet civil olydnad, att protestera genom att bryta mot lagen, har existerat sedan urminnes tider; redan i Gamla Testamentet kan exempel på denna företeelse finnas (Cohen, 1971:39; Daube, 1972:5). Att utmana auktoriteten i syfte att uppnå politisk ändring är alltså inte på något sätt en nymodighet. Som en konsekvens av protestformens karaktär är den tillgänglig för så gott som alla människor i de flesta samhällen, då lagar, auktoriteter och känslor av orättvisa är beståndsdelar som torde genomsyra det mesta och de flesta. Detta innebär följaktligen att civil olydnad är ett universellt fenomen och begrepp som har begagnats och behandlats utförligt inom såväl samhället i allmänhet som inom vetenskapen i synnerhet.

Tre individer utmärker sig dock särskilt mycket inom den civila olydnadens domän, nämligen Henry David Thoreau, Mohandas Karamchand Gandhi samt Martin Luther King, Jr. Dessa namn bör vara långt ifrån främmande för en anseelig del av världens befolkning, då deras ord och handlingar i stor omfattning påverkade och omvälvde människors tillvaro – ett inflytande som inte minst har färgat och format det kontemporära samhället. Frukten av dessa tre individers levnadsgärningar fortsätter att skördas än idag.

Även om Thoreau, Gandhi och King samtliga har hängett sig åt civil olydnad, innebär inte detta per definition att deras bild av företeelsen var identisk. Genom att använda mig av en aktörscentrerad idéanalys ämnar jag belysa hur Thoreau, Gandhi och King förhöll sig till civil olydnad och hur deras uppfattningar i sin tur står i förhållande till varandra. Min förhoppning är att genom denna uppsats kunna kasta nytt ljus på dessa tre frontfigurers relation till civil olydnad.

1.1 Syfte och frågeställning

Det existerar mycket stora mängder litteratur inom området civil olydnad; således torde det vara tämligen uppenbart att Thoreau, Gandhi och King också har inkluderats bland dessa alster. Ofta presenteras dessa individers livshistoria i biografier; alternativt sammanfattas deras verk i form av antologier. Avsikten med denna uppsats är för det första inte att redogöra för Thoreau, Gandhi och King som personer, utan fokus ligger på civil olydnad. Följaktligen är det utifrån denna utgångspunkt som jag kommer att analysera aktörerna i fråga. För det andra är det inte enbart de ovanstående uppfattningar av civil olydnad som är av intresse, utan den faktiska fokuspunkten är snarare hur dessa tolkningar förhåller sig gentemot varandra. Med andra ord strävar jag efter att utröna eventuella likheter och skillnader mellan Thoreaus, Gandhis och Kings uppfattningar och nyttjanden av

civil olydnad, och försöka göra det hela överskådligt genom att presentera ett klassifikationsschema.

Det framförs ibland att uppsatser med beskrivande ambitioner kräver en mer utförlig motivering än forskning med förklarande avsikter (Esaiasson et al., 2007:37). Därför drar undertecknad på ytterligare en växel i syfte att försvara uppsatsens existensberättigande genom att uttrycka sin åsikt om att en kartläggning av det här slaget är av både nytta och av värde, då den har som ambition att skapa ökad förståelse för ett välkänt och alltjämt inflytelserikt samhällligt och politiskt instrument. Vidare menar jag på att en stor del av den statsvetenskapliga forskningen ofta befinner sig långt ned på den så kallade abstraktionsstegen (vilket absolut inte är fel i sig), medan denna uppsats befinner på en något högre abstraktionsnivå (Lundquist, 1993:63-65). I mitt tycke gynnas även statsvetenskapen av en bred och variationsrik språngbräda, vilket denna atypiska uppsats ämnar bidra till.

Min frågeställning är således:

- Hur förhåller sig Thoreaus, Gandhis och Kings uppfattningar och bruk av civil olydnad gentemot varandra, och hur kan detta åskådliggöras?

1.2 Material

I denna uppsats kommer materialet uteslutande att baseras på existerande källor, då detta är en naturlig följd av forskningens karaktär. Med andra ord är material insamlat genom direktobservationer, intervjuer och enkäter inte relevant i detta fall (Teorell & Svensson, 2007:87). I övrigt är i princip all litteratur som rör civil olydnad av intresse, då ett brett och varierat material är nödvändigt i syfte att kunna skapa en översiktsbild. De verk som är av mest värde är dock aktörernas egna alster, då dessa utgör oförvanskade källor. En stor del av litteraturen är barn av sin tid, vilket innebär att en ansenlig del av litteraturen är av äldre sort. Thoreaus verk från 1849 är det äldsta materialet som brukas i denna uppsats, följt av en stor mängd litteratur som författats under civil olydnads renässanstid under 1950-, 60- och 70-talet. Dock behandlas även mer kontemporära texter i detta arbete. Alltså är tidsspannet förhållandevis omfattande, vilket om något bör ses som gynnsamt för uppsatsen syfte.

1.3 Avgränsning

Som en följd av uppsatsens natur torde avgränsningarna framstå som förhållandevis uppenbara – det idémässiga tankegodset är samlat kring Thoreau, Gandhi och King, vilket medför att den tidsmässiga aspekten omfattar de perioder då dessa varit verksamma. Vad gäller det rumsliga perspektivet, är en sådan

avgränsning inte nödvändig, eftersom detta är irrelevant för uppsatsens ändamål. Eftersom fokus ligger på civil olydnad, är det snarare de belysta aspekterna av företeelsen som får utgöra avgränsningarna. Följaktligen befinner sig besläktade aktionsformer som icke-våldsamt motstånd, civilt motstånd och direkt aktion utanför denna uppsats ramar och kommer därför inte att behandlas ingående. Det bör dock noteras att i samtliga dessa tillvägagångssätt kan civil olydnad förekomma. Vidare kommer inte heller utförliga och djupgående historie-, fall- eller aktörsskildringar att återfinnas i denna uppsats; information av denna sort kommer på sin höjd att sparsamt nyttjas med avsikten att underbygga uppsatsens syfte. Däremot kommer kortare bakgrundsbeskrivningar av såväl civil olydnad i allmänhet som av Thoreau, Gandhi och King att presenteras i nästkommande kapitel, med intentionen att ge läsaren en faktamässig grund att stå på.

1.4 Disposition

Denna uppsats är disponerad som så att efter detta inledande kapitel följer som ovan nämnt ett andra bakgrundskapitel, där civil olydnad som företeelse sammanfattas ur ett historiskt perspektiv tillsammans med en presentation av personerna Thoreau, Gandhi och King. Anledningen till att detta informativa kapitel är placerat före teori- och metodkapitlet är att det torde vara fördelaktigt för läsaren att bekanta sig med civil olydnad och de centrala aktörerna innan jag redogör för de idéanalytiska dimensioner som rör denna företeelse. Därefter finnes det tredje, teoretiska kapitlet som i sin tur bildar grund för ett fjärde metodkapitel. Det sistnämnda kapitlet är indelat i avdelningarna *idéanalys*, *analysverktyg* samt *klassifikation* i syfte att tydliggöra det valda tillvägagångssättet. Att teorikapitlet föregår metodkapitlet beror på att det analysverktyg som presenteras i metoddelen är teoretiskt baserat. Detta följs av ett femte analyskapitel som är överskådligt uppdelat i avdelningarna *dimensionell analys* samt *presentation av klassifikationsschema*. Avslutningsvis återfinns ett sjätte, sammanfattande diskussionskapitel, vilket är kutym vid idéanalyser (Bergström & Boréus, 2005:178).

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer en kronologisk sammanfattning av civil olydnad samt koncisa levnadsbeskrivningar av Thoreau, Gandhi och King att presenteras i syfte att skapa en faktamässig grund att stå på inför den resterande delen av uppsatsen. Detta eftersom att en aktörscentrerad analys rimligen bemödar sig att åtminstone ge en ytlig presentation av aktörerna som står i centrum, men även bidra till viss insyn i själva aktionsformen. Följaktligen har dessa beskrivningar på intet sätt ambitionen att fungera som uttömmande redogörelser.

2.1 Civil olydnad

Civil olydnad är knappast ett nytt påfund. Denna företeelse existerade redan hundratals år före den västerländska tideräkningen och är lika gammal som Antigone och Sokrates själv (Bedau, 1969:15). Med andra ord var fenomenet utbrett redan under antiken, och brukades då som motståndsmetod av båda kön och av individer tillhörande olika samhälls- och åldersgrupper (Daube, 1972:vii). Det tidigaste litterära exemplet på civil olydnad kan finnas i Andra Mosebok och de hebreiska barnmorskornas vägran att lyda Faraos order om att döda alla nyfödda av manligt kön (Ibid., 5). Vad Sokrates beträffar, trotsade denne filosof den atenska stadsstatens lagar, stod fast vid sina handlingar och dömdes till döden utan att försöka fly straffet (Ibid., ix, 72-80). Dessa nämnda fall av civil olydnad bör inte ses som uttömmande för denna era – de utgör snarare ett axplock.

Det var dock inte förrän Thoreaus uppsats *Civil Disobedience* publicerades år 1849 som grundstenen till den moderna civila olydnaden lades (Bedau, 1969:15). Detta alster är också den mest kända skriften inom ämnet civil olydnad (Cohen, 1971:45). Thoreau själv omnämnde ingenstans termen ”civil disobedience”, utan titulerade sitt verk samt de föredrag som föregick traktatet som *Resistance to Civil Government* respektive *On the Relation of the Individual to the State*. Den titel som uppsatsen idag går under sattes inte förrän flera år efter Thoreaus död (Månsson, 2004:30).

Nästa milsten nåddes under 1900-talets första hälft i och med Gandhis bruk av icke-våldsamt motstånd, vilket även inkluderade civil olydnad, i sin framgångsrika strävan efter att självständiggöra Indien och få ett slut på den brittiska koloniseringen (Bedau, 1991:2). Dessförinnan hade även Lev Tolstoj (1828-1910) återupplivat och spridit Thoreaus tankegångar genom sina alster, där han bland annat försvarade rätten till vapenvägran (Ibid.). Gandhi hade inspirerats av både Thoreau och Tolstoj när denne utformade sin filosofi och praktik, vilken

han sedermera kom att kalla *Satyagraha* (*Sanningskraft*). Denna åskådning kan sammanfattas som övertygelsen att kunna motverka orättvisor utan bruk av våld, i syfte att omdana motståndaren (Roberts & Garton Ash, 2009:26; Gandhi, 1951:6). Gandhi ansåg att civil olydnad utgjorde en gren av denna omfattande filosofi (Gandhi, 1951:4). Trots att Satyagraha omfattar mer än endast civil olydnad, inkluderade och spred inte desto mindre denna lära civil olydnad världen över.

Ytterligare en våg av civil olydnad inträffade under medborgarrättsrörelsen i USA på 1950- och 60-talet. Rosa Parks och den följande bussbojkotten i Montgomery i Alabama innebar startskottet för ett årtiondes kamp med avsikten att låta afroamerikaner åtnjuta samma rättigheter som sina vita landsmän. Inspirerad av Gandhi axlade King rollen som frontfigur för en rörelse som i hög grad förlitade sig på civil olydnad (Bedau, 1991:2f.). Genom sinnrika och varaktiga protester kulminerade rörelsen med 1965 års Voting Rights Act, vilket innebar att svarta fick full rösträtt i sydstaterna (Roberts & Garton Ash, 2009:59).

Även efter dessa epoker har civil olydnad förekommit i stor utsträckning världen över. Ett urval av framträdande exempel är anti-apartheidrörelsen i Sydafrika som nådde sin höjdpunkt under 1980- och 90-talet, protesterna på Himmelska fridens torg 1989 och Orangea revolutionen i Ukraina 2004 (Roberts & Garton Ash, 2009: 213, 248f., 342f.). Vidare har även nyare rörelser i form av bland andra freds-, miljö- och djurrättsorganisationer i många fall använt sig av civil olydnad (Herngren, 1999:21; Greenpeace.org – Värderingar och kännetecken; Hebert & Jacobsson, 1999:33). Civil olydnad brukas med andra ord i hög grad även i det kontemporära samhället.

2.2 Henry David Thoreau

Henry David Thoreau föddes 1817 i Concord, Massachusetts, USA, i en familj som ursprungligen härstammade från Kanalöarna (Canby, 1939:31, 3, 14). Familjen var naturalister, vilket starkt influerade och genomsyrade Thoreaus liv. Fiskespöet och bössan kom att bytas ut mot anteckningsblock och förstoringsglas; den unge Thoreau lärde sig att avsky dödande och förespråkade vegetarianism (Ibid., 35f.). Mellan åren 1833-1837 läste Thoreau på Harvard University, där han studerade språk, matematik, retorik och diverse naturvetenskaper. Under denna period skrev han en uppsats som argumenterade för att bildning var något som säkrast sköttes av naturen och att indianen var mer människa än den civiliserade stadsbon; en åsikt som på den tiden uppfattades som heresi (Ibid., 40-42). Efter studierna återvände Thoreau till Concord, och föll i tidiga tjugooårsåldern för transcendentalismen (Ibid., 63, 107f.).

Upprinnelsen till Thoreaus vida berömda uppsats var att han hade vägrat betala lagstadgad statlig skatt som en protest mot den amerikanska statens krig mot Mexiko, samt dess rådande slavs-system (Cohen, 1971:45). Flera år av skattevägran kulminerade i att han 1846 sattes i fängelse. Denna vistelse varade dock endast i en natt då en av hans vänner anonymt inbetalade skattesumman mot Thoreaus vilja (Bedau, 1969:15; Herngren, 1999:19).

Med åren uppslukades Thoreau alltmer av sin passion för naturen, vilket resulterade i boken *Walden* som publicerades 1854 och utgjorde en dokumentation av Thoreaus två år i ensamhet i en egenhändigt byggd stuga vid Walden Ponds strand (Canby, 1939:306, Richardson, 1986:294, Basil Willey i Thoreau, 1962:v). År 1859 drabbades Thoreau av bronkit, vilket skulle komma att leda till hans död tre år senare, vid en ålder av fyrtiofyra år (Canby, 1939: 432, 439).

2.3 Mohandas Karamchand Gandhi

Mohandas Karamchand Gandhi, ofta kallad Mahatma Gandhi, föddes 1869 i Porbandar, Gujarat, Indien som det fjärde och sista av faderns barn (Chakrabarty, 2007:12). Fadern var administratör och chefsminister för ett litet furstendöme, och familjen var välbärgad. Den unge Gandhi uppfostrades av sin gudfruktiga mor i ett hem tillägnat den hinduiska guden Vishnu. Följaktligen skolades han redan i tidig ålder i vaishnavismens läror, som bland annat motsätter sig dödandet av djur och ätandet av kött; således var Gandhi vegetarian (King [Mary], 1999:23). När Gandhi var tretton år gammal, beslutade sig fadern för att sonen skulle gifta sig med den jämgamla flickan Kasturbai. Vid arton års ålder flyttade Gandhi till England för att studera juridik, varpå han återvände till Indien tre år senare (King [Mary], 1999:26; Chakrabarty, 2007:13).

När Gandhi 1893 åkte till Sydafrika för att arbeta på en advokatbyrå, stötte han på den rasism som rådde gentemot färgade människor. Det var också här han på allvar började forma sin identitet och principer (King [Mary], 1999:28). Följaktligen inledde Gandhi 1906, som ett svar på regeringen i Transvaals planer på att tvångsregistrera alla indiska immigranter, den civila olydnadens bana och grunden till Satyagraha. Efter flera års motstånd mot den rasistiska regimen i Sydafrika, återvände Gandhi 1914 till Indien (Ibid., 31-33).

Väl tillbaka i Indien inledde Gandhi 1917 sin första aktion i vad som skulle komma att bli tre decennier av kamp i syfte att självständiggöra Indien från det brittiska kolonialstyret (Chakrabarty, 2007:58; King [Mary], 1999:73). Denna ihärdiga strävan tog sig uttryck genom såväl samarbetsvägran som civil olydnad. Med Satyagraha som tillvägagångssätt ledde Gandhi under dessa år flertalet framgångsrika aktioner, däribland Champan Satyagraha år 1917 som ledde till att bönder i större utsträckning fick välja vad de ville odla; icke-samarbetsrörelsen 1919-1922 med avsikten att försvaga det brittiska styret; civil olydnadsrörelsen 1930-1932, vilket inkluderade den omtalade Saltmarschen som företogs med avsikten att eliminera skatten på salt (Chakrabarty, 2007: 58f., 84ff., 106ff). Som en konsekvens av det oförtrutna motståndet satt Gandhi fängslad flertalet gånger under årens lopp (King [Mary], 1999: 48, 65-68, 182). Året efter det att Indien 1947 fick sitt efterlängtade självstyre, lönmördades Gandhi vid sjuttioåtta års ålder av en militant hindu. Dödsfallet ledde till att de blodiga striderna mellan hinduer och muslimer fick ett abrupt slut (Ibid., 75f.).

2.4 Martin Luther King, Jr.

Martin Luther King, Jr. föddes 1929 i Atlanta, Georgia, USA i en kristen familj där fadern liksom flera tidigare generationer var pastor (King, 2000:17). Detta medförde att den unge King mer eller mindre växte upp i kyrkan, som låg alldeles i närheten av hemmet. Fadern kom också att utöva det absolut starkaste inflytandet på King; denne fick tidigt lära sig att ett vårdat yttre och ett respektabelt beteende var av stort värde (King [Mary], 1999:87-90). King kunde lämpligen beskrivas som brådmogen, och utmärkte sig i skolan genom att hoppa över flera årskurser. Trots att King inledningsvis motsatte sig faderns önskan om att gå i den äldres fotspår, insåg han vid sjutton års ålder att baptistkyrkan var hans kall. Under denna period kom han även för första gången i kontakt med Thoreau och Gandhis läror; idén om att vägra lyda och samarbeta med ett ondskefullt system gjorde ett djupt intryck på honom (Ibid., 91-92). King avlade kandidatexamen i sociologi och teologi, och krönt utbildningen med en doktorstitel i systematisk teologi 1955 (King [Mary], 1999:94, 99; Lewis, 1970:44).

Som ledare för medborgarrättsrörelsen i USA formades King minst lika mycket av rörelsen som vice versa (King [Mary], 1999:143). Tillsammans med andra i denna rörelse startade King 1957 *SCLC* (*Southern Christian Leadership Conference*), en kristen medborgarrättsorganisation med målet att skapa förändring och försoning utan att bruka våld (Ibid., 1999:129f.). Under årens lopp, och som en konsekvens av otaliga protestaktioner, framställde King flertalet skriftliga och muntliga alster – däribland det vida kända brevet *Letter from Birmingham Jail*, som skrevs när King 1963 satt fängslad till följd av protestkampanj i Alabama mot den rasism och segregation som där förekom (Bedau, 1969:53f.). Vidare höll King samma år det legendariska talet *I Have a Dream* inför en kvarts miljon åhörare i Washington D.C, där han framförde ett budskap om försoning och en vision om ett enat och jämlikt samhälle (Lewis, 1970:22ff.; King [Mary], 1999:154f.).

Likt sin förebild Gandhi tjugo år tidigare, lönmördades King 1968 av en meningsmotståndare vid trettionio års ålder. Kings abrupta dödsfall ledde till mycket omfattande kravaller över hela USA (Lewis, 1970:387-389; King [Mary], 1999:164f.).

3 Teoretiskt ramverk

I detta kapitel kommer uppsatsens teoretiska ansatser att redogöras för. Inledningsvis beskrivs Hugo Adam Bedaus teori om hur civil olydnad kan definieras och förstås, varefter Ronald Dworkins teori gällande civil olydnads motiv och konsekvenser skildras. Sammanfattningsvis kommer teoriernas innehåll, samspel och brister att diskuteras.

3.1 Bedaus teori

Den teori som Bedau redogör för kan delas in i två huvudområden. Inledningsvis ställer denne upp ett antal definierande kriterier för vad som konstituerar civil olydnad:

– En individ begår civil olydnad endast om denne agerar *olagligt* i sin strävan efter att protestera mot lagar, policyer och beslut som auktoriteten står bakom. Bedau menar att två typer av olydnadshandlingar kan urskiljas: den *positiva* handlingen, som innebär att utföra en gärning som strider mot lagen, och den *negativa* handlingen, som kännetecknas av underlåtenhet att utföra en handling som lagen kräver. Vidare kan en distinktion göras mellan individer som anser sig ha stöd för sina handlingar utifrån ”fundamentala lagar” eller konstitutioner och personer som bryter mot lagen utan att anse sig ha något lagligt stöd (Bedau, 1961:653-655).

– Civil olydnad är oftast, men inte alltid, en *offentlig* handling, eftersom målet vanligtvis är att påkalla allmänhetens och myndigheternas uppmärksamhet angående den orätt som protesteras mot. Därför brukar dissidenter vanligtvis i förväg informera auktoriteten om den handling som ska utföras (Ibid., 655f.).

– En civil olydnadshandling är alltid *icke-våldsam*, vilket följaktligen exkluderar såväl handlingar som hot om våld, sabotage och dylikt från företeelsen. Detta oavsett om olydnaden besvaras av våld och trakasserier från ordningsmakt eller meningsmotståndare. Bedau hänvisar till det engelska ordet *civil* för att betona handlingens hövliga och resonliga karaktär (Ibid., 656).

– Vanligtvis strävar en civil olydnadshandling inte enbart efter att motverka en viss lag, utan konstrueras ofta på ett sätt som gör att själva handlingen i sig motverkar lagen. Här gör Bedau en uppdelning mellan civil olydnad i form av *direkt motstånd* samt *indirekt motstånd* (ej att förväxla med direkt aktion), där det förstnämnda avser att uppnå sitt mål genom att bryta mot den specifika lagen i fråga, medan det sistnämnda bryter mot någon annan lag i syfte att indirekt påverka lagen i fråga (Ibid., 656f.).

– Avslutningsvis är civil olydnad en *samvetsgrann* handling, vilket innebär att dissidentens agerande bottnar i en oförenlighet mellan de rådande politiska omständigheterna och dennes moraliska övertygelse (Ibid., 659).

Denna definierande del följs sedan av en diskussion kring civil olydnad gällande aktionsformens rättfärdigande. Bedau menar i detta sammanhang att när samtliga lagliga tillvägagångssätt är lönlösa eller överhuvudtaget inte existerar, kommer funderingar gällande olydnad gentemot auktoriteten att blossa upp hos de kränkta parterna (Ibid., 661). Vidare anser Bedau att en allmängiltig princip som ringar in de legitimerande villkoren för huruvida en lag ska lydask eller ej inte går att konstruera, då varje situation är unik (Ibid., 663f.).

3.2 Dworkins teori

Teorin Dworkin framför består huvudsakligen av två delar, där den ena delen behandlar hur olika typer av civil olydnad kan urskiljas baserat på det bakomliggande motivet, och den andra parten rör de konsekvenser som följer av den begångna lagöverträdelsen (Dworkin, 1985:106).

Vad gäller den förstnämnda delen av teorin, menar Dworkin att det inte existerar enhetliga motiv och omständigheter som ligger till grund för civil olydnad, och delar följaktligen upp aktionsformen i tre huvudtyper (Ibid., 106f.):

– *Integritetsbaserad* civil olydnad innebär att handlingen grundas i att ens samvete förbjuder en att agera utefter en viss rådande lag som individen anser vara orätt (Ibid., 107-109). Detta kan ses i ljuset av vad Bedau tidigare beskrev som negativ civil olydnad, vilken står i kontrast till nedanstående typer som går under epitetet positiva handlingar (Bedau, 1961:654).

– *Rättvisebaserad* civil olydnad å sin sida motiveras genom att lagen som överträds anses vara orättvis. Här är det alltså inte samvetet som föranleder handlingen, utan de ojunga samhällsförhållandena. I likhet med integritetsbaserad civil olydnad består den rättvisebaserade varianten av handlingar som utförs till följd av övertygelser baserade på principer (Dworkin, 1985: 107).

– *Policybaserad* civil olydnad skiljer sig från de ovanstående principbaserade varianterna genom att istället bedöma policyer. Med detta menas att lagbrott inte begås i syfte att motverka en lag som anses vara moraliskt förkastlig eller orättvis, utan snarare för att rättsregeln ses som oförnuftig och farlig för allmänheten (Ibid.).

Här kan en potentiell schism mellan Dworkin och Bedau observeras, då Bedau till skillnad från Dworkin anser all civil olydnad vara samvetsbaserad. Denna meningsskiljaktighet behöver dock inte nödvändigtvis vara särskilt djup, då Bedau i sammanhanget även tillägger att samvetsgrannhet innebär att dissidenten medger att lagen (Bedau använder termen *law* som samlingsnamn för lagar, policyer, etcetera.) i fråga gör anspråk på dennes olydnad, oavsett vad denna lag kan tänkas gälla (Bedau, 1961:657, 660). Det är tveksamt om Dworkin motsätter sig detta påstående, då tesen kan tolkas som en del av definitionen för civil olydnad snarare än ett försök till att utesluta vissa olydnadstyper.

Dworkin fortsätter att ställa de olika olydnadsformerna mot varandra, och menar att den integritetsbaserade olydnaden skiljer sig från de övriga två varianterna genom att den förstnämnda vanligtvis är en brådskande handling som inte kräver att alla lagliga alternativ är uttömda innan lagöverträdelsen begås, medan de övriga typerna av civil olydnad har tillgång denna möjlighet (Dworkin, 1985:108-110). Detta anser även Bedau, då denne hävdar att det tyder på ansvarlöshet att inte nyttja lagliga verktyg innan dissidenten hänger sig åt civil olydnad (Bedau, 1961:661).

Dessa rådande skillnader vidareutvecklas av Dworkin, som menar att den integritetsbaserade olydnaden är blott en defensiv handling, medan de rättvise- och policybaserade typerna snarare är strategiska och instrumentella genom sin strävan efter att nedmontera moraliskt klandervärda politiska program. Detta skapar i sin tur ytterligare distinktioner vad gäller den rättvise- och policybaserade olydnaden: *bevekande* samt *ickebevekande* strategier (Dworkin, 1985:109).

Den bevekande strategin går ut på att tvinga folkmajoriteten att ta del av de argument som framförs mot det politiska programmet, och på så sätt få den att ändra uppfattning och motsätta sig programmet. Den ickebevekande strategin å sin sida strävar inte efter att ändra folkmajoritetens inställning, utan ämnar snarare sätta käppar i hjulet för det politiska programmet i syfte att göra det så kostsamt som möjligt, och således försöka få majoriteten att anse programmets existens vara ohållbar (Ibid.).

I den andra delen av Dworkins teori behandlas dels huruvida individer som begår civil olydnad bör söka eller rentav kräva bestraffning, dels att civil olydnad inte nödvändigtvis är lagbrytande (Ibid., 114f.). Vad gäller den förstnämnda punkten menar Dworkin att Sokrates hade fel i att anse civil olydnad vara inkomplett eller till och med falsk, om inte lagbrytaren träder fram och begär att bli straffad av samhället som en konsekvens av sina handlingar. Dworkin menar att han kan se poängen med ett sådant förfarande, i och med handlingens dramatiska effekt, men att det är ett inkorrekt och förvirrat förhållningssätt. Denna kritik underbygger Dworkin genom att hänvisa till integritetsbaserad olydnad, och exemplifierar med individen som gömmer slavar – i sådana situationer är hemlighetsmakeri uppenbarligen att föredra. Samtidigt menar Dworkin att bestraffningen och den offentliga handlingen ofta är en del av strategin vid rättvise- och policybaserad olydnad, eftersom kritiken mot den lag som överträds annars aldrig offentliggörs (Ibid., 115). Detta kan likställas med Bedaus syn på saken, då denne anser att det oftast, men inte alltid, är nödvändigt för en civil olydnadshandling att vara offentlig, åtminstone om syftet är att få auktoriteten att ändra ståndpunkt till följd av handlingen (Bedau, 1961:655f.).

Avslutningsvis framhåller Dworkin att antagandet om att civil olydnad verkligen är lagbrytande inte nödvändigtvis behöver stämma, sett ur ett mer nyanserat perspektiv. Dworkin hänvisar till bland andra Jürgen Habermas som påpekar tvetydigheten mellan legalitet samt legitimitet, och att dessa två begrepp kan agera som varandras antagonist. Detta kan illustreras genom konstitutioner som erkänner abstrakta politiska rättigheter även som laglig rätt, vilket oundvikligen medför oklarhet gällande vad som faktiskt definierar en lag (Dworkin, 1985:115).

3.3 Teoretisk överblick

I ovanstående avdelningar har de teorier som uppsatsen kommer att baseras på behandlats. Anledningen till att just dessa teorier har valts är att Bedaus teori ger en definitionsmässig grund att utgå ifrån, medan Dworkins teori kompletterar den förstnämnda genom att framhålla olika typer av civil olydnad. Vidare är dessa på flertalet punkter samstämmiga, vilket skapar en stabil teoretisk grund att basera resterande delen av uppsatsen på.

Vad som däremot saknas i dessa teorier är ett aktörmässigt perspektiv. Varken Bedau eller Dworkin diskuterar explicit aktörernas förekomst eller roll inom civil olydnad, vilket enligt min uppfattning är viktig aspekt som utelämnas. Detta eftersom att olydnaden i grund och botten begås av just aktörer. Mitt teoretiska bidrag kommer därför bestå av en ansats till att inkorporera ett aktörsperspektiv i kommande analysverktyg och följaktligen också i själva analysen.

4 Metod

Inledningsvis presenteras idéanalys som metod samt den idéanalytiska inriktning som kommer att brukas i denna uppsats. Detta följs i sin tur av en redogörelse för idéanalysens verktygslåda, samt en motivering till valet av dimensioner som analysinstrument. Därefter förklaras och motiveras själva dimensionerna. Avslutningsvis klargörs innebörden av klassifikation samt dess roll i denna uppsats.

4.1 Idéanalys

I syfte att kunna besvara frågeställningen kommer ett idéanalytiskt förfarande att brukas. Statsvetaren Ludvig Beckman menar att idéanalysens syfte koncist kan sägas innebära ett systematiskt studerande av politiska budskap (Beckman, 2005:9). Denna metod kännetecknas av en stor frihet vad gäller utvecklandet av analysverktyg, eftersom det inte existerar någon given idéanalytisk mall. Istället avgör forskningsfrågan vilket verktyg som bör nyttjas (Bergström & Boréus, 2007:178).

Inom idéanalys förekommer flertalet inriktningar, däribland idécentrerade analyser där själva idén står i centrum; aktörs- eller gruppcentrerade analyser där aktörernas ståndpunkter står i centrum; innehållslig analys vars syfte är att finna logiken i en politisk ideologisk argumentation; funktionell idéanalys som är inriktad på idéers effekter och ursprung; ideologikritik vars avsikt är att jämföra inslag av en viss ideologi med den yttre verkligheten (Beckman, 2005:17-19; Bergström & Boréus, 2005:155-159).

Denna uppsats inriktning är tydligt aktörscentrerad, eftersom det är Thoreaus, Gandhis och Kings ståndpunkter som står i fokus. Eftersom dessa aktörer inte enbart lät pennan, utan även handlingen föra deras talan, kommer analysen att fokusera på såväl ord som gärning i syfte att ge en så heltäckande bild som möjligt av deras förhållningssätt gentemot civil olydnad. Med andra ord anser undertecknad aktörernas handlingar i grund och botten vara lika mycket idéer som deras alster är, eftersom deras handlingar obestriddligen är ett resultat av deras idémässiga tankeverksamhet.

Vidare är uppsatsen, och följaktligen också idéanalysen, av beskrivande art. Den beskrivande idéanalysen avser inte att ta ett normativt ställningstagande gentemot de idéer som undersöks – däremot tar den ställning till hur den undersökta ståndpunkten ska begripas och förstås (Beckman, 2005:50). Till sin karaktär är det valda idéanalytiska förfarandet tillika ett jämförande sådant, vilket är en nödvändighet i syfte att belysa de eventuella idémässiga skillnader som

existerar aktörerna sinsemellan (Ibid., 51). Dessa jämförelsepunkter framgår av det analysverktyg som snart kommer att presenteras.

4.2 Analysverktyg

Inom idéanalys förekommer vanligtvis två analysredskap, närmare bestämt *dimensioner* samt *idealtyper* (Ibid., 25). Bägge strävar efter att urskilja politiska idéer, men närmar sig sitt mål på olika sätt. Vad gäller idealtyp, kan detta analysverktyg beskrivas som en form av tankekonstruktion som inte ska uppfattas som verklighetsbeskrivande eller möjlig att avläsa i verkligheten, utan bör snarare ses i form av ett raster som läggs över texter. Genom att exempelvis skapa en typologi över en viss idé eller ideologi kan man finna dess väsentliga punkter (Bergström & Boréus, 2005:159f.). Det andra analysinstrumentet, dimensioner, kan användas i syfte att urskilja såväl *olika* påståenden som olika preciseringar av ett och *samma* påstående (Beckman, 2005:25). Detta verktyg är brett och generellt, vilket ger forskaren stort utrymme att själv konstruera de dimensioner som anses främja forskningsfrågans ändamål på bästa sätt (Bergström & Boréus, 2005:177). Denna uppsats kommer att använda sig av dimensioner, vilket kan motiveras genom just det faktumet att dess icke-definierade natur ger mig möjlighet att vara nyskapande och på så sätt kunna forma dimensioner som kan bidra till intressanta infallsvinklar. Vidare är dimensioner också användbara vid jämförelser – detta utgör som bekant min forsknings grundstomme (Ibid.,172).

I detta fall kommer dimensionerna att bilda strukturen för min analys, då varje dimension kommer tillägnas ett eget avsnitt. Aktörerna kommer att behandlas i kronologisk ordning i respektive dimension, det vill säga Thoreau–Gandhi–King. Således kan eventuella influenser dem emellan också snappas upp. Vidare kommer analysen i största möjliga mån att baseras på aktörernas egna ord, vilket innebär att citat från dessa är ett frekvent förekommande och nödvändigt inslag i nästkommande analyskapitel. På så sätt kan kärnfullheten i deras tankegångar komma till ytan. Eftersom Thoreau, Gandhi och King samtliga skrev på engelska, är de allra flesta citat översatta (i vissa fall är litteraturen översatt till svenska), vilket minskar risken för språkförbistringar och förvrängningar som kan uppstå vid översättningar.

4.2.1 Dimensionerna samt operationalisering

Jag har tagit till mig av Ludvig Beckmans rekommendationer om att skapa egna dimensioner och att vara kreativ (Beckman, 2005:28), vilket har resulterat i nyskapelsen ”deldimensioner” vad gäller en av de fem ”huvuddimensionerna”, samt dimensioner med såväl två som tre jämförelsepunkter. Avsikten med detta är att dimensionerna ska kunna vara så heltäckande som analysen kräver (se diskussion nedan), men även med intentionen att bibehålla en viss struktur. Vidare är de i relativt stor utsträckning teoretiskt förankrade; detta framgår av de

nedanstående dimensionsförklaringarna, då samtliga dimensioner har baserats på de teorier och den teoretiska diskussion som framfördes i föregående kapitel.

Dimensionsförklaringar kan tillika ses som en slags operationalisering, vilket innebär att tilldela begreppen värden för att på så sätt göra dem mätbara (Teorell & Svensson, 2007:39). Genom att förklara mina dimensioner bör de således kunna göras mätbara. Vidare kommer dimensionerna att analyseras i samma ordningsföljd som de redogörs för. Denna ordning baseras på hur jag anser att olydnadshandlingen utspelar sig i praktiken, och hur den på bästa sätt kan främja analysen.

Dimensionerna är således:

Motiv (*integritetsbaserad – rättvisebaserad – policybaserad*): *Integritetsbaserad* innebär att dissidenten vägrar utföra en handling som lagen kräver därför att dennes samvete förbjuder det. *Rättvisebaserad* betyder att dissidenten bryter mot lagen på grund av att denne anser det politiska programmet som låter majoriteten förtrycka minoriteten vara orättvist. *Policybaserad* avser den olydnad som grundas i att dissidenten anser policyn vara oklok och farlig för samhället.

Handling:

(*direkt – indirekt*): *Direkt* olydnad innebär att dissidenten genom sin handling bryter mot samma lag som denne motsätter sig. *Indirekt* olydnad avser det agerande som genom att bryta mot en annan lag försöker urholka den specifika lag som fördöms.

(*positiv – negativ*): *Positiv* handling innebär att olydnaden kännetecknas av ageranden som bryter mot lagen. *Negativ* handling avser den olydnad som grundas i att dissidenten vägrar utföra en gärning som lagen kräver.

Strategi (*bevekande – ickebevekande*): *Bevekande* avser en strategi som den rättvis- och policybaserade olydnaden använder sig av. Detta förfaringsätt strävar efter att genom aktioner tvinga folkmajoriteten att lyssna på dissidenternas argument och på så sätt få majoriteten att förkasta det förda politiska programmet. *Ickebevekande* åsyftar även den en taktik som den rättvis- och policybaserade olydnaden nyttjar. Denna strategi går ut på att dissidenterna genom sina handlingar försöker göra ett politiskt program så kostsamt som möjligt, och således få majoriteten att anse programmet vara ohållbart.

Aktör (*individuell-kollektiv*): *Individuell* innebär att den civila olydnaden är en personlig kamp mot den lag som dissidenten ogillar. *Kollektiv* civil olydnad inbegriper den dissident som ser olydnaden som en gemensam strävan.

Konsekvens (*straffvillig-straffovillig*): *Straffvillig* innebär att dissidenten anser straffet höra till den civila olydnaden och därför villigt accepterar påföljden. *Straffovillig* betyder att dissidenten bedömer straffet som obefogat och felaktigt, varför denne motsätter sig påföljden.

Anledningen till att just ovanstående dimensioner har valts är att undertecknad anser dem uppfylla de två kriterier som ofta ställs på dimensioner. Det första kravet är att dimensionerna är *ömsesidigt uteslutande*, vilket innebär att dimensionerna inte beskriver samma sak flera gånger, då detta kan göra analysen grumlig och förvirrande. Det andra önskemålet är att dimensionerna gärna är *uttömmande*, vilket dock kan vara svårt att bedöma. Samtidigt behöver heller inte detta nödvändigtvis innebära ett hot mot dimensionernas existensberättigande, vilket är anledningen till att det ses som ett önskemål snarare än ett obligatorium (Beckman, 2005:26f.). I detta fall kan valet av ”deldimensioner” ses som ett försök till att uppfylla det sistnämnda önskemålet, då dessa kan bidra till en mer fullständig och nyanserad analys. Ett tredje, mer grundläggande krav är att dimensionerna är kopplade till forskningsfrågan (Bergström & Boréus, 2005:178). Det är svårt för mig att svara på huruvida mina dimensioner uppfyller dessa fullt rimliga kriterier. Dock tror och hoppas jag på att så är fallet.

4.3 Klassifikation

Statsvetaren Ingemar Lindblad skriver i boken *Om den politiska vetenskapens grunder* följande:

Att klassificera är att systematisera. Klassifikationer är därför av stor vetenskaplig betydelse. [...] En indelning av välkända fenomen efter en ny grund, vilken skänker tidigare oänsad insikt, är i sig en forskningsprestation. (Lindblad, 1981:85)

Att presentera analysresultatet genom klassificering är inte bara nyttigt ur ett intersubjektivitetsperspektiv; en vetenskapligt syftande beskrivning *förutsätter* rentav en sammanställning av det undersökta fenomenet i ett klassifikationsschema. Vidare ska beskrivande forskning inte rabbla information planlöst, utan bör genomföras på ett strukturerat och systematiskt sätt (Teorell & Svensson, 2007:24). Detta har undertecknad tagit till sig och ämnar genom bruket av dimensioner samt klassifikationsschema att uppnå dessa ställda krav.

En klassifikation kan enkelt uttryckt förstås som att placera enheter i relation till en uppsättning kategorier, där grunden utgörs av ett klassifikationsschema (Goldmann et al., 1997:122). Det bör dock nämnas att litteraturen omnämner analysverktyg synonymt med klassifikationsscheman, vilket innebär att bruket av dimensioner i denna uppsats också kan ses som klassificeringar (Lindblad, 1972:83-85; Bergström & Boréus, 2005:171; Teorell & Svensson, 2007:23). Inom ramarna för denna uppsats avses dock med klassifikationsschema det specifika schema där idéanalysens resultat kommer att infogas och visualiseras. Detta kommer i sin tur komma att ske genom korstabulering (Söderfeldt, 1972:33).

5 Analys

I detta kapitel kommer inledningsvis Thoreaus, Gandhis och Kings relationer till civil olydnad att analyseras och ställas mot varandra genom de tidigare definierade dimensionerna. Därefter kommer resultatet av den genomförda analysen att sammanställas i ett klassifikationsschema för att på så sätt bringa klarhet i vad som faktiskt har framkommit under analysprocessen.

5.1 Dimensionell analys

5.1.1 Motiv

Anledningen till att Thoreau valde att begå civil olydnad var den amerikanska statens utbredda slaveri, dess förtryck av indianer samt kriget mot Mexiko (Herngren, 1999:19; Thoreau i Bedau, 1969:31, 37): "I cannot for an instant recognize the political organization as *my* government which is the *slave's* government also." (Thoreau i Bedau, 1969:30). Detta motstånd tog sig uttryck genom flera års skattevägran (Ibid., 40). Vid en första anblick kan det tyckas uppenbart att Thoreaus olydnad är integritetsbaserad, eftersom hans samvete hindrade honom från att stödja den amerikanska staten: "What I have to do is to see, at any rate, that I do not lend myself to the wrong which I condemn." (Ibid., 35).

Thoreaus motiv är dock ett tveeggat svärd; dennes olydnad grundade sig lika mycket i kritik mot staten som hans integritet gjorde. Det råder lite tvivel om att Thoreau hade anarkiska tendenser, vilket inte minst framkommer i de första meningarna i hans berömda traktat *Civil Disobedience*:

I heartily accept the motto—"That government is best which governs least"; and I should like to see it acted up more rapidly and systematically. Carried out, it finally amounts to this, which also I believe—"That government is best which governs not at all"; and when men are prepared for it, that will be the kind of government which they will have. (Ibid., 27)

Med andra ord vore det bristfälligt att enbart placera Thoreau i det integritetsbaserade facket; en mer nyanserad bild av dennes motiv vore att även sortera in honom som policybaserad, då skarp kritik riktades mot det existerande politiska systemet som Thoreau ansåg vara oklokt och inkomplett.

Vad gäller Gandhi, stöter vi här på samma problematik som med Thoreau – att klassificera den förstnämnda i enbart en genre visar sig även i detta fall vara en ofullständig klassificering.

Redan under åren i Sydafrika hade Gandhi motsatt sig regimens rasistiska och diskriminerande politik, vilket han gav uttryck för i följande citat:

Every Satyagrahi was bound to resist all those laws which he considered to be unjust and which were not of a criminal character, in order to bend the Government to the will of the people. (Gandhi, 1951:21)

Detta motiv kunde finnas även efter att Gandhi återvänt till Indien, bland annat genom 1920-1922 års olydnadskampanj i protest mot Rowlatt Act, som gav den brittiska regeringen auktoritet att frångå lagen i syfte att krossa motståndsrörelser. Orsaken till denna civila olydnad var Gandhis tro på att göra motstånd gentemot orättvisa (Chakrabarty, 2007:65, 84). Så här långt framgår det förhållandevis tydligt att Gandhis olydnad var rättvisebaserad.

Samtidigt bedrev Gandhi som bekant under mer än tre årtionden en självständighetskamp mot det brittiska styret. Syftet med den civila olydnaden var här *purna swaraj*, vilket betyder fullständig självständighet. Gandhi uttryckte sin strävan efter att skapa styrka och sammanhållning hos det indiska folket, något som den rådande auktoriteten motverkade (Brown, 1977:80f.). Följaktligen kan Gandhis olydnad mot den brittiska imperialismen sägas vara policybaserad, då olydnaden bekämpade en oförnuftig politisk plattform. Sammanfattningsvis var även Gandhis motiv dubbelsidigt.

Vad Kings civila olydnad beträffar, var den en konsekvens av den rasism, segregation och förtryck som den svarta befolkningen utsattes för (King, 1967:11; 1958:57). I *Letter from Birmingham Jail* uttryckte King den hopplöshet som afroamerikaner kände inför byråkratins eviga malande och den jämlikhet som aldrig kom:

For years now I have heard the word "Wait!" It rings in the ear of every Negro with piercing familiarity. This "Wait" has almost always meant "Never." We must come to see [...] that "justice too long delayed is justice denied." (King, 1964:80f.).

Vidare motiverade King sin olydnad genom att åberopa varje individs ansvar att motsätta sig orättvisa lagar:

[T]here are two types of laws: *just* and *unjust* [mina kursiveringar]. I would be the first to advocate obeying just laws. One has not only a legal but a moral responsibility to obey just laws. Conversely, one has a moral responsibility to disobey unjust laws. I would agree with St. Augustine that "an unjust law is no law at all." (Ibid., 82)

Sammantaget framgår det tydligt att Kings civila olydnad var genuint rättvisebaserad, då denne motiverade sina handlingar med en strävan efter just jämlikhet och rättvisa.

5.1.2 Handling

Direkt – indirekt

Vad gäller Thoreau, yttrade sig som bekant dennes olydnad genom skattevägran: "I have paid no poll tax for six years." (Thoreau i Bedau, 1969:40). Som klargjordes i föregående dimension, motiverades olydnaden genom kritik mot staten och dess moraliskt förkastliga handlingar. Att vägra betala skatt kan därför inte ses som något annat än ett indirekt motstånd, då det inte var själva skatten som Thoreau motsatte sig. Detta tydliggörs ytterligare genom följande citat:

I have never declined paying the highway tax, because I am as desirous of being a good neighbor as I am of being a bad subject [...] It is for no particular item in the tax-bill that I refuse to pay it. I simply wish to refuse allegiance to the State, to withdraw and stand aloof from it effectually. (Ibid., 43)

Thoreaus skattevägran var alltså ett medel snarare än ett mål.

Sett till Gandhis olydnadshandlingar, manifesterade sig dessa genom såväl direkt som indirekt motstånd. Detta framgår bland annat av den tidigare nämnda olydnadskampanjen mot Rowlatt Act, som förutom bojkott av en rad viktiga samhällsfunktioner även inkluderade skattevägran (Chakrabarty, 2007:86). Eftersom Rowlatt Act inte var en skattelag, måste Gandhis olydnad i detta fall ses som en indirekt handling. Vidare visade Gandhi 1930 prov på direkt olydnad när denne efter att nått fram till Saltmarschens slutdestination omedelbart producerade salt genom att avdunsta havsvatten, vilket var förbjudet enligt saltlagarna (King [Mary], 1999:64).

I en intervju från 1942 uttryckte Gandhi att protester skulle företas genom såväl direkt som indirekt motstånd: "In the villages, the peasants will stop paying taxes. They will make salt despite official prohibition." (Gandhi [Mohandas] i Gandhi [Gopalkrishna], 2008:477). Sammanfattningsvis var Gandhis olydnad en fusion av bägge handlingsformer.

Om analysen övergår till Kings civila olydnad, utgör denna en tredje variant inom dimensionen, eftersom hans olydnadshandlingar till skillnad från övriga aktörer var renodlat direkta. Med andra ord fokuserade King på just de lagar som han fann vara orättvisa. Till följd av det otal diskriminerande rättsregler som förekom under denna tid, riktade Kings olydnad in sig på en mängd olika segregationslagar. Ett urval av Kings direkta olydnad omfattade sittstrejker i syfte att desegregera restauranger och offentliga inrättningar (King, 2000:163), demonstrationer och protestmarscher utan tillstånd (Bedau, 1969:54), och så kallade "freedom rides" som genomfördes med avsikten att luckra upp de segregationslagar som gällde för långfärdsbussarna (King, 1964:38). King beskrev och sammanfattade situationen på följande sätt:

The Negro has many pent-up resentments and latent frustrations, and he must release them. So let him march; let him make prayer pilgrimages to the city hall; let him go on freedom rides—and try to understand why he must do so. (Ibid., 88)

I fallet King var alltså själva handlingen tillika målet för olydnaden.

Positiv – negativ

Att vägra betala en lagstadgad skatt, som Thoreau gjorde, kan inte ses som något annat än en negativ olydnad då denne underlät att utföra en handling som lagen krävde. Detta understryks inte minst av Thoreau själv i dennes beskrivning av hur en tidigare skattevägran utspelade sig:

Some years ago, the State met me in behalf of the Church, and commanded me to pay a certain sum toward the support of a clergyman whose preaching my father attended, but never I myself. "Pay," it said, "or be locked up in the jail." I declined to pay. But, unfortunately, another man saw fit to pay it. (Thoreau i Bedau, 1969:39)

Vad gäller Gandhi, inkluderade hans långa olydnadskamp en arsenal av lagbrott. Sett till dennes tidigare diskuterade skattevägran, är denna handling, i likhet med Thoreaus, av negativ art. Detta eftersom att auktoriteten krävde att skatten skulle inbetalas, vilket Gandhi vägrade. Dock innefattade hans olydnad likväl positiva handlingar, vilket den olagliga saltutvinningen är ett exempel på. Gandhi uttalar sig i följande citat om ännu en positiv handling, nämligen intrång på skyddsområde: "It was in a practically uninhabited tract of country that I was arrested in South Africa when I was marching into a prohibited area" (Gandhi i Iyer, 1987:94). Med andra ord begick Gandhi såväl positiv som negativ civil olydnad.

I fallet King, representerade hans olydnad inom denna dimension, i likhet med den föregående dimensionen, en tredje sort; nämligen den utpräglat positiva olydnaden. Detta bottnade i den rådande strukturen i USA under medborgarrättsrörelsens era, där svarta förvägrades de mest grundläggande rättigheter (King, 1964:31). Således grundades olydnaden inte i att svarta tvingades utföra lagstadgade handlingar – snarare förhindrades de av lag att leva ut sina rättigheter. Följaktligen var Kings olydnad av positiv art, då denne genom att bryta mot lagen strävade efter att få samma rättigheter som majoriteten åtnjöt. Detta understryks av King i nedanstående passage, där han förklarar den företagna olydnadens karaktär:

We merely bring to the surface the hidden tension that is already alive. We bring it out in the open where it can be seen and dealt with. Like a boil that can never be cured as long as it is covered up [...] injustice must likewise be exposed [...] before it can be cured. (Ibid., 80)

King menade alltså att dessa lagar aktivt måste brytas för att förändring ska kunna ske, vilket går hand i hand med den positiva olydnadens definition.

5.1.3 Strategi

Bevekande – ickebevekande

Det klargjordes tidigare att motivet till Thoreaus civila olydnad var såväl integritets- som policybaserat. Det har även förklarats att den integritetsbaserade olydnaden står utanför distinktionen bevekande–ickebevekande, eftersom denna inte är en strategisk handling, utan en samvetslydande sådan där den specifika handlingen står i centrum snarare än en viss politisk agenda (Dworkin, 1985:108). Den integritetsbaserade Thoreau står alltså utanför denna åtskillnad.

Den policybaserade Thoreau, å sin sida, kan utan större problem relateras till denna distinktion. Genom att inte betala skatt, försökte Thoreau i likhet med den ickebevekande strategin att höja kostnaderna för det rådande politiska programmet för att på så sätt göra det ohållbart. Vidare menar Dworkin att en ickebevekande minoritet kan utmana en politisk plattform genom att låta majoriteten välja mellan att fängsla dissidenterna eller att överge programmet (Ibid., 109). Detta förhållningssätt understryks inte minst av Thoreaus följande citat:

A minority is powerless while it conforms to the majority; it is not even a minority then; but it is irresistible when it clogs by its whole weight. If the alternative is to keep all just men in prison, or give up war and slavery, the State will not hesitate which to choose. (Thoreau i Bedau, 1969:37)

Dessutom kännetecknas inte Thoreaus olydnad av att denne genom sitt tillvägagångssätt försökte få majoriteten att lyssna på honom, vilket är stommen i den bevekande strategin (Dworkin, 1985:109). Målet var snarare få ner staten på knä. Thoreaus skattevägran må vara en droppe i havet i förhållande till den enorma statsapparat som denne motsatte sig, men förfarandet är identiskt med den ickebevekande strategin; att sätta käppar i det amerikanska statshjulet. Sammanfattningsvis bör alltså Thoreaus olydnadsstrategi ses som ickebevekande.

Sett till Gandhis strategi, kan båda dennes motiv delas in i antingen bevekande eller ickebevekande, eftersom dessa olydnadsstrategier kan appliceras på såväl rättvisebaserade som policybaserade motiv. Dock är detta fall lite avvikande, eftersom makten inte låg hos folkmajoriteten, utan hos den härskande brittiska eliten.

Min uppfattning gällande förhållandet mellan strategierna är att den ickebevekande taktiken är en allvarligare och mer omfattande form av civil olydnad, då den kan innefatta rädsla, besvär och oro (Ibid.). Eftersom jag tror att rädsla och oro är känslor som starkt påverkar människor och samhällen, bör den ickebevekande taktiken vägra tyngre än den bevekande. Därför anser jag inte heller att man kan bruka sig av båda strategierna utan att följaktligen placeras i det ickebevekande facket.

Således nyttjar Gandhi en ickebevekande strategi; Dworkin exemplifierar ytterligare den ickebevekande taktiken genom att nämna skapandet av finansiella besvär som ett möjligt tillvägagångssätt (Ibid.). Gandhis strategi stämmer väl

överens med Dworkins exempel: Genom att skattevägra, vilket Gandhi förvisso såg som sista steget i icke-samarbete (Gandhi, 1951:151), avsåg denne i längden att utarma det brittiska styrets ekonomiska resurser. Sammantaget kan alltså Gandhis strategi klassificeras som ickebevekande, med tanke på att avsikten var att belasta det rådande politiska styret och göra dess existens ohållbar.

I ljuset av ovanstående diskussion kring strategiernas omständigheter, bör även King ses som ickebevekande. Denne genomförde förvisso bland annat olika former av sittstrejker i syfte att få majoriteten att lyssna på de framförda argumenten (King, 1967:49), i likhet med kriterierna för den bevekande strategin (Dworkin, 1985:109). Men King uttryckte sig inte desto mindre på följande sätt om civila olydnadsaktioner:

Det [olydnadsaktionerna, min anm.] måste bli något mera än ett uttalande mot samhället i stort; aktionen måste vara stark nog att förorsaka avbrott i dess funktion på ett nyckelområde. (King, 1967:17)

Denna samhällsförlamande strategi är som bekant kännetecknande för den ickebevekande strategin, varför även Kings tillvägagångssätt bör klassificeras därefter.

5.1.4 Aktör

Den klassificering som görs av Thoreau i ovanstående dimension är dock inte helt oproblematisk, vilket förklaras av dennes aktörmässiga förhållande till civil olydnad. Rimligtvis krävs åtminstone en märkbar minoritet för att den ickebevekande strategin ska få effekt; Thoreau diskuterade förvisso i sitt föregående citat att flertalet kunde påverka i större utsträckning än entalet, men i praktiken var hans syn på saken en annan. Thoreau såg inte främst sin kamp som en kollektiv strävan, utan var snarare individualist i sin natur och fokuserade sammantaget inte i större utsträckning på den potentiella styrka som en folkmassa besitter (Madden, 1968:97). Måhända att Thoreau genom sina föreläsningar och sitt traktat spred de idéer han bar på, men det finns inget som tyder på att hans kamp skulle vara en kollektiv och organiserande sådan (Bedau, 1969:15, 26).

I stället karaktäriserades Thoreaus språkbruk av pronomenet "I" snarare än "we", när denne diskuterade civil olydnad. Följande citat visar på hur Thoreau separerade sig från andra, vilket tyder på att han i hög grad såg sin civila olydnad som en personlig angelägenhet:

In fact, *I* [min kursivering] quietly declare war with the State, after *my* [min kursivering] fashion, though I will still make what use and get what advantage of her I can, as is usual in such cases. (Thoreau i Bedau, 1969:43)

Det råder alltså föga tvivel om att Thoreau bedrev en individuell kamp.

Om Thoreaus civila olydnad kännetecknades av individualism, konstituerade Gandhis förhållningssätt motsatsen genom att inspirera miljontals indier till olydnad mot auktoriteten (King [Mary], 1999:47). Även om Gandhi ansåg även

individuell olydnad vara meningsfull (Gandhi, 1951:70f.), var han i högsta grad medveten om kollektivets potential:

This non-violence will be expressed through civil disobedience, for the moment confined to the inmates of the Satyragha Ashram, but ultimately designed to cover all those who chose to join the movement [...]. (Gandhi i Swaminathan & Patel, 1988:100)

Gandhis uppfattning om att civil olydnad med fördel bedrevs gemensamt stärks ytterligare genom följande citat, där även språkbruket andas gemenskap:

It is my firm conviction that, if *we* [min kursivering] bring about a successful boycott of foreign cloth, we shall have produced an atmosphere that would enable us to inaugurate civil disobedience on a scale that no Government can resist. I would therefore urge patience [...] upon those who are impatient to embark on *mass civil disobedience* [min kursivering]. (Gandhi i Iyer, 1987:95)

Med andra ord kan Gandhi nästan sägas utgöra arketyper för ett kollektivt synsätt på civil olydnad.

Beträffande King, råder ingen tvekan om att denne generellt var starkt influerad av såväl Thoreaus som Gandhis syn på civil olydnad (King [Mary], 1999:93ff.). I aktörsavseendet liknar dock Kings syn på huruvida den civila olydnaden är en individuell eller kollektiv handling i stor utsträckning Gandhis uppfattning. King uttalade sitt förtroende för den gemensamma olydnadens kapacitet, vilket också framkommer i följande citat:

Icke-våldsprotesten måste nu föras upp till en ny nivå, som svarar mot det växande svarta missnöjet och det hårdnade vita motståndet. Denna nya nivå är massomfattande ohörsamhetsaktioner. (King, 1967:17)

Ytterligare ett träffande exempel på Kings starkt kollektivistiska syn avseende civil olydnad är hans bok *Why We Can't Wait* (min understrykning) från 1964, i vilken King bland annat diskuterar den medborgarrättsliga olydnaden. Sammanfattningsvis såg alltså King sin civila olydnad som en i allra högsta grad gemensam kamp.

5.1.5 Konsekvens

Att definiera Thoreaus syn på straffets ackompanjerande av olydnaden kan till en början anses vara en inte alltför svår nöt att knäcka. Enligt Per Herngren såg Thoreau straffet som en del av helheten civil olydnad, varför påföljden således var en lika viktig komponent som själva lagbrottet (Herngren, 1999:19).

Thoreau satt villigt i fängelse till följd av sin skattevägran, och förklarade sitt frisläppande på följande sätt: "I came out of prison—for some one interfered, and paid that tax" (Thoreau i Bedau, 1969:42). Vidare skrev Thoreau i sitt traktat den sedermera kända meningen: "Under a government which imprisons any unjustly, the true place for a just man is also a prison." (Ibid., 37).

Dock menar Harry Kalven att Thoreau satt fängslad därför att han inte kunde komma på något sätt att undvika påföljden, och att han inte heller diskuterade straffets lämplighet (Kalven i Buchanan et al., 1966:20). Bedau menar å sin sida att det inte bör förglömmas att Thoreau ansåg straffet spela en väsentlig roll i sin civila olydnad, och att han trodde att effekten av arrest, åtal och fängslande skulle få auktoriteten att inse sitt moraliskt klandervärda ställningsstagande, ändra sitt tillvägagångssätt och därmed påverka samhällets inställning i stort (Bedau, 1969:20). Bedau baserar sitt påstående på följande citat av Thoreau:

I know this well, that if one thousand, if one hundred, if ten men whom I could name—if ten *honest* men only—ay, if *one* HONEST man [...] were actually to [...] be locked up in the county jail [...] it would be the abolition of slavery in America. (Thoreau i Bedau, 1969:36)

Summa summarum kan det inte stickas under stol med att Thoreau på det stora hela är straffvillig.

Beträffande Gandhis syn på straffet, verkar denne om något omfamna efterräkningen snarare än att förkasta den. När Gandhi 1922 dömdes till sex års fängelse för uppvigling, påpekade han upprepade gånger att den olydige inte borde söka fängelsestraff med avsikt att generera auktoriteten, utan istället försöka transformera den genom att acceptera lidande för ett gott syfte. Gandhi blev 1924 ofrivilligt släppt ur fängelset i förtid till följd av sjukdom; dennes straffvillighet var så hög att han istället frivilligt tystade sin kritik under återstoden av den egentliga strafftiden. Straffviljan grundades alltså i att Gandhi ansåg påföljden konstituera en essentiell del av olydnaden, då straffet i sig sågs som ett effektivt verktyg (King [Mary], 1999:48). Vidare ansåg han att den som begår civil olydnad med nöje måste låta sig fängslas (Bedau, 1969:19).

Gandhi uttryckte sig på följande sätt om saken vid en rättegång:

I am fully conscious of the fact that a person, holding in the public life of India a position such as I do, has to be most careful in setting examples. It is my firm belief that in the complex constitution under which we are living, the only safe and honourable cause course for a self-respecting man is, in the circumstances such as face me, to do what I have decided to do, that is, to submit without protest to the penalty of disobedience. (Gandhi i Iyer, 1987:90f.)

Alltså råder det inga tvivel om att Gandhi var i högsta grad straffvillig.

I likhet med ovanstående aktörer, var även King positivt inställd till straffet. I det tidigare omnämnda fängelsebrevet beskrev han på följande sätt sin syn på lagar och om konsekvenserna av olydnad gentemot dessa:

In no sense do I advocate evading or defying the law [...] One who breaks an unjust law must do so openly, lovingly, and with a willingness to accept the penalty. I submit that an individual who breaks a law that his conscience tells him is unjust, and who willingly accepts the penalty of imprisonment in order to arouse the conscience of the community over its injustice, is in reality expressing the highest respect for the law. (King, 1964:83f.)

Det finns med andra ord inget som talar emot att även King omfamnade straffet, och i likhet med övriga aktörer såg han denna konsekvens som en grundbult inom konceptet civil olydnad.

5.2 Presentation av klassifikationsschema

Här nedan presenteras avslutningsvis det klassifikationsschema som har skapats genom dimensionerna och den analys som genomförts utefter dessa:

	<i>Thoreau</i>	<i>Gandhi</i>	<i>King</i>
<i>Motiv</i>	<i>Integritets- /policybaserat</i>	<i>Rättvise- /policybaserat</i>	<i>Rättvisebaserat</i>
<i>Handling: direkt-indirekt</i>	<i>Indirekt</i>	<i>Direkt/indirekt</i>	<i>Direkt</i>
<i>Handling: positiv-negativ</i>	<i>Negativ</i>	<i>Positiv/negativ</i>	<i>Positiv</i>
<i>Strategi</i>	<i>Ickebevekande</i>	<i>Ickebevekande</i>	<i>Ickebevekande</i>
<i>Aktör</i>	<i>Individuell</i>	<i>Kollektiv</i>	<i>Kollektiv</i>
<i>Konsekvens</i>	<i>Straffvillig</i>	<i>Straffvillig</i>	<i>Straffvillig</i>

6 Avslutande diskussion

Vid en idéanalys av detta slag kan egentligen två diskussioner föras; den konkreta sammanfattningen kring själva resultatet, samt en mer abstrakt konklusion angående det konstruerade analysverktyget och dess användbarhet i sammanhanget.

Vad gäller den konkreta slutsatsen, talar egentligen klassifikationsschemat ganska väl för sig självt. Ur somliga perspektiv, närmare bestämt dimensionerna strategi och konsekvens, är Thoreau, Gandhi och King tämligen samstämmiga. Sett till strategin, försökte samtliga aktörer genom sin civila olydnad tynga de politiska plattformar som de motsatte sig, för att på så sätt få till stånd en förändring. Denna kraftfulla och allvarligt menade olydnad kan ses som en reflektion av de starkt förtryckande och auktoritära samhällsklimat som Thoreau, Gandhi och King samtliga levde och verkade i. Vidare är deras syn på straffet anmärkningsvärt snarlika varandras, då alla tre ansåg straffet utgöra en essentiell del av civil olydnad. Dessa likheter är dock kanske inte helt slumpartade, då Thoreau influerade Gandhi, vilka i sin tur båda starkt påverkade och inspirerade King.

Samtidigt framkommer genom analysen klara skiljelinjer aktörerna emellan, vilket understryks av dimensionerna motiv, handling och aktör. Vid en närmare granskning av klassifikationsschemat kan man se att Thoreau skiljer sig från Gandhi och King i större utsträckning än vad de två sistnämnda skiljer sig åt sinsemellan. Vad dessa likheter och olikheter gällande aktörernas uppfattning och begagnanden av civil olydnad sedan beror på, är en helt annan historia och ligger utanför denna uppsats ramar. Inte desto mindre anser undertecknad att en sådan påbyggande analys där kontexter och bakgrund får en mer central roll är av största intresse i syfte att klargöra grogrunden för dessa aktörers civila olydnad och på så sätt bringa ytterligare klarhet till denna nästintill mytomspunna protestform.

Vidare är Gandhi den aktör som är svårast att klassificera; detta konkretiseras genom att denne i flera dimensioner matchar fler än en jämförelsepunkt. Eventuellt kan detta bero på att Gandhi bedrev sitt motstånd och sin civila olydnad under en betydligt längre period och i större geografisk omfattning än vad Thoreau och King gjorde, vilket medförde att hans olydnadshandlingar kom att bli mer mångfacetterade. Detta kan i sin tur kanske förklaras av att Gandhi blev flera årtionden mer långlivad än sina olydnadskollegor. Dock frångår förklarande ansatser som sagt uppsatsens syfte.

Ovanstående diskussion föranleder i sin tur den mer abstrakta konklusionen kring det dimensionella analysverktyg som har skapats och använts i denna forskning. Här kan diskussionen uppdelas i två; den första biten som behandlar hur väl analysredskapet fungerade i sammanhanget, samt en andra del rörande

huruvida analysen har bidragit till nya insikter gällande begreppet och fenomenet civil olydnad.

Beträffande analysverktygets användbarhet, bör jag inledningsvis säga att det är svårt för mig som skapare av instrumentet att uttala mig om dess funktionalitet och ändamålsenlighet. Denna uppgift genomförs egentligen bättre av utomstående – ju fler desto bättre. Vid skapandet av dimensioner gäller hela tiden att inte gapa efter för mycket; som bekant bör dess konstruktör förhålla sig till ledorden ömsesidigt uteslutande, uttömmande samt relevans. Vidare krävs ansträngning för att förhindra uppkomsten av vaga och intetsägande dimensioner som skulle kunna appliceras på det mesta. Dimensionerna går med andra ord balansgång mellan dessa tre aspekter, vilket jag har försökt ta hänsyn till och implementera vid konstruerandet av analysverktyget. Min personliga uppfattning är att analysinstrumentet sammantaget har varit både användbart och förhållandevis välstrukturerat, då det har täckt de aspekter jag anser vara karaktäriserande för civil olydnad, samt att det har hjälpt till att hålla mig på banan under analysens gång. Detta hoppas jag att även den utomstående anser. Om något, önskar jag att analysutrymmet hade varit större i syfte att möjliggöra ytterligare förkovran. Det bör även inflikas att det skapade analysverktyget skulle kunna användas till att analysera även andra aktörer inom civil olydnad än just Thoreau, Gandhi och King.

Huruvida denna forskningsinsats har bidragit till att kasta nytt ljus på civil olydnad är återigen inte enbart min sak att svara på. Genom att inkludera ett aktörsperspektiv har uppsatsen försökt analysera företeelsen ur nya synvinklar. Eftersom Thoreau, Gandhi och King ofta framhålls som förgrundsfigurer och utvecklare av civil olydnad, kan de skillnader som här framlagts aktörerna emellan medverka till att skapa en djupare förståelse och ge en mer heltäckande bild av såväl begreppet som fenomenet civil olydnad. Min förhoppning är att denna uppsats åtminstone bidrar med några pusselbitar i detta avseende.

Avslutningsvis vill jag påpeka att trots deras enorma inflytande, bör inte företeelsen begränsas till enbart omnämnda aktörer; civil olydnad har trots allt använts som samvetsstillande protest av ett otal människor såväl innan som efter det att Henry Thoreau, Mahatma Gandhi och Martin Luther King skakade om både människor och hela samhällsstrukturer genom sina orubbliga övertygelser.

7 Referenser

Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Första upplagan. Stockholm: Santérus förlag.

Bedau, Hugo Adam, 1961. "On Civil Disobedience". *The Journal of Philosophy*, Vol. 58, No. 21, pp. 653-665.

Bedau, Hugo Adam (editor), 1969. *Civil Disobedience: Theory and Practice*. New York: Pegasus.

Bedau, Hugo Adam (editor), 1991. *Civil Disobedience in Focus*. London and New York: Routledge.

Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Upplaga 2:4. Lund: Studentlitteratur.

Brown, Judith M., 1977. *Gandhi and Civil Disobedience: The Mahatma in Indian Politics 1928-1934*. London: Cambridge University Press.

Buchanan, Scott – Freeman, Harrop A. – Iyer, Raghavan N. – Kalven, Harry, Jr. – Lichtman, Richard – Rustin, Bayard – Wasserstrom, Richard, 1966. Santa Barbara: Center for the Study of Democratic Institutions.

Canby, Henry Seidel, 1939. *Thoreau*. Boston: Beacon Press.

Carson, Clayborne (red.), 2000. *Martin Luther King: En självbiografi*. Örebro: Bokförlaget Libris.

Chakrabarty, Bidyut, 2007. *Mahatma Gandhi: A Historical Biography*. New Delhi: The Lotus Collection.

Cohen, Carl, 1971. *Civil Disobedience: Conscience, Tactics and the Law*. New York: Columbia University Press.

Daube, David, 1972. *Civil Disobedience in Antiquity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Dworkin, Ronald, 1985. *A Matter of Principle*. Cambridge: Harvard University Press.

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 3:1. Stockholm: Studentlitteratur.

Gandhi, Gopalkrishna (editor), 2008. *The Oxford India Gandhi: Essential Writings*. New Delhi: Oxford University Press.

Gandhi, M. K., 1951. *Satyagraha [Non-Violent Resistance]*. First Edition. Ahmedabad: Jivanji Dahyabhai Desai Navajivan Press.

Goldmann, Kjell, – Pedersen, Mogens N., Østerud, Øyvind (red.), 1997. *Statsvetenskapligt lexikon*. Stockholm: Universitetsforlaget.

Greenpeace.org – ”Värderingar och kännetecken” (2011-04-28)
<http://www.greenpeace.org/sweden/se/om-oss/Varderingar-och-kannetecken/Civil-olydnad/>

Hebert, Niels – Jacobsson, Kerstin, 1999. *Olydiga medborgare? Om flyktinggömmare och djurrättsaktivister*. SOU 1999:101.

Herngren, Per, 1999. *Civil olydnad – en dialog*. Göteborg: Lindelöws bokförlag.

Iyer, Raghavan (editor), 1987. *The Moral and Political Writings of Mahatma Gandhi: Volume III*. New York: Oxford University Press.

King, Martin Luther, Jr., 1958. *Vägen till frihet*. Stockholm: Westerbergs Boktryckeri.

King, Martin Luther, Jr., 1964. *Why We Can't Wait*. New York: The New American Library of World Literature.

King, Martin Luther, Jr., 1967. *Samvetets trumpet*. Falköping: Gummessons Boktryckeri.

King, Mary, 1999. *Mahatma Gandhi and Martin Luther King Jr: The power of nonviolent action*. Paris: UNESCO.

Lewis, David L., 1970. *Martin Luther King: A Critical Biography*. London: Allen Lane The Penguin Press.

Lindblad, Ingemar, 1981. *Om den politiska vetenskapens grunder*. Tredje upplagan. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Upplaga 1:17. Lund: Studentlitteratur.

Madden, Edward H., 1968. *Civil Disobedience and Moral Law in Nineteenth-Century American Philosophy*. Seattle: University of Washington Press.

Månsson, Thomas, 2004. *Olydnad: Civil olydnad som demokratiskt problem*. Stockholm: Bokförlaget Thales.

Richardson, Robert D., Jr., 1986. *Henry Thoreau: A Life of the Mind*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Roberts, Adam (editor) – Garton Ash, Timothy (editor), 2009. *Civil Resistance & Power Politics: The Experience of Non-violent Action from Gandhi to the Present*. New York: Oxford University Press.

Swaminathan, K. – Patel, C.N., 1988. *A Gandhi Reader*. Madras: Orient Longman.

Söderfeldt, Björn, 1972. *Statsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.

Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara: Samhällsvetenskaplig metod*. Upplaga 1:1. Malmö: Liber.

Thoreau, Henry David, 1962. *Walden*. London: J.M. Dent & Sons.